

Inleiding

Deze CIROC-nieuwsbrief verschijnt ten tijde van het CIROC-seminar 'Mensenhandel en prostitutie'. In Nederland is prostitutie gelegaliseerd met als achterliggend doel misstanden in de prostitutiebranche te voorkomen en beter te kunnen bestrijden. Met het legaliseren van deze kwetsbare branche heeft de overheid veel verantwoordelijkheid naar zich toegetrokken en komen er nieuwe vragen op rondom het prostitutiebeleid en de bestrijding van mensenhandel: hoe ver moet de overheid gaan in het reguleren van de prostitutiebranche en hoe moet deze nieuwe rol van de overheid worden vormgegeven? Wat betekent deze nieuwe werkelijkheid voor verschillende vormen van mensenhandel en de bestrijding daarvan? Deze en andere vragen staan centraal op deze CIROC-studiedag. In de ochtend wordt eerst de blik naar buiten gericht naar andere Europese landen, die op verschillende manieren omgaan met deze verschijnselen. In de middag staan nieuwe vragen rondom prostitutiebeleid en mensenhandel in Nederland centraal. De presentaties van deze studiedag zijn binnenkort beschikbaar op onze website (www.ciroc.nl).

In de eerste bijdrage aan deze CIROC-nieuwsbrief schetst Ilse van Leiden (Bureau Beke) een actueel beeld van afpersing van het bedrijfsleven op basis van een onderzoek dat recent is uitgevoerd in opdracht van het WODC. Afpersing kent vele gezichten: productafpersing, persoonsgerichte afpersing, faciliteringsafpersing, protectieafpersing en cyberafpersing. De bijdrage gaat meer specifiek in op de opkomst van protectieafpersing, onder meer in de horeca, en de rol van Outlaw Motorcycle Gangs. Ook is er aandacht voor het toenemende belang van cyberafpersing. In de tweede bijdrage gaan Jasper de Bie en Christianne de Poot in op een zeer actueel thema: de modus operandi van jihadgangers uit Nederland. Zij laten zien welke stadia een jihadganger doorloopt bij een mogelijke uitreis naar een conflictgebied. Daarnaast gaan zij na hoe dit 'crime script' in de loop der tijd is beïnvloed door bepaalde maatschappelijke ontwikkelingen. Het onderzoek laat zien dat moderne fenomenen zoals jihadistisch terrorisme en *foreign fighting* enerzijds bestaan uit voorspelbare stappen die genomen moeten worden om deze activiteiten te kunnen verrichten, en anderzijds ook gezien moeten worden als dynamische fenomenen, waarin de concrete stappen van de betrokkenen snel kunnen wijzigen. Voor beleidsmakers zijn deze inzichten relevant, omdat preventiemaatregelen enerzijds moeten aansluiten bij relatief stabiele kenmerken, maar anderzijds ook moeten aansluiten bij veranderingen en toekomstige ontwikkelingen.

In de derde bijdrage geeft Nienke de Munck (Erasmus Universiteit Rotterdam) een impressie van het 40-jarig jubileumcongres van de Nederlandse Vereniging voor Criminologie in juni 2014. Tot slot doet Melvin Soudijn verslag van het jaarlijkse congres van de American Society of Criminology, waarbij hij vooral oog heeft voor de presentaties die gaan over georganiseerde misdaad. Hij beschrijft onder meer de redenen waarom er in Nederland meer onderzoek naar georganiseerde misdaad wordt gedaan dan in andere landen. Daarnaast geeft hij een levendig verslag van verschillende sessies, zoals een sessie met beroemde onderzoekers zoals Dwight Smith, James Jacobs en Cyrille Fijnaut. Ten slotte laat hij met het onderzoek naar Outlaw Motorcycle Gangs in Australië zien dat het voor onderzoekers en beleidsmakers belangrijk is om ook buiten de landsgrenzen hun licht op te steken.

Prof. Dr. Edward R. Kleemans
(VU Criminologie, VU Amsterdam / CIROC)

INHOUDSOPGAVE

- ◆ Inleiding
- ◆ Analyse
 - Afpersing van het bedrijfsleven
 - Modus operandi van jihadgangers uit Nederland
 - NVC jaarcongres 2014: '40 jaar Nederlandse Vereniging voor Criminologie'
- ◆ Onderzoek in het buitenland
 - Annual meeting 2014 American Society of Criminology
- ◆ Signaleringen
- ◆ CIROC studiedagen

Analyse

Afpersing van het bedrijfsleven: een actueel beeld van een bijzonder delict *Drs. Ilse van Leiden (Bureau Beke)*

Er kan in criminologische zin gesproken worden van afpersing als iemand gedwongen wordt iets te doen of te laten. De eis kan betrekking hebben op het afgeven van geld, goederen of gegevens, het aangaan of kwijtschelden van schulden of het (niet) verrichten van bepaalde diensten of handelingen. Deze eis kan kracht worden bijgezet door (dreiging met) geweld, sabotage, smaad of openbaarmaking van gegevens. Iedereen kan het slachtoffer worden van afpersing, maar bijzonder kwetsbaar voor deze vorm van criminaliteit is het bedrijfsleven. Hierin gaat veel geld om en ondernemingen zijn afhankelijk van een goedlopende business en een smetteloze reputatie. Afpersing wordt veelal geassocieerd met georganiseerde misdaad en malafide ondernemerschap. Dit beeld gaat echter maar voor een deel van de afpersingsproblematiek op. Een belangrijk feit is dat bonafide, goedwillende ondernemers evengoed slachtoffer worden van afpersing.

Bijzonder delict

Afpersing is een bijzonder type misdrijf omdat het een *crime in action* is waarbij sprake is van een sluimerend proces. Slachtoffers van afpersing ontvangen op een dag een brief, een telefoontje of een bezoekje van een of meerdere personen die een eis aan hen stellen. Deze eis wordt kracht bijgezet door bedreigingen richting het slachtoffer. De afloop van het misdrijf wordt daarmee min of meer in handen van het slachtoffer gelegd. Voldoet het slachtoffer aan de eis die de dader stelt, dan houden de bedreigingen op en vindt er geen escalatie van de situatie plaats. Althans, dat is het scenario dat door afpersers wordt geschetst. Een belangrijke les uit de praktijk is namelijk dat toegeven aan afpersing geen oplossing biedt, omdat het de kwetsbaarheid van slachtoffers voor de toekomst alleen maar vergroot. Toch blijkt dat circa een op de drie slachtofferbedrijven (deels) ingaat op de eis van de afperser. Op die manier ontstaan structurele situaties en die zijn vaak het meest schrijnend, omdat het naar buiten treden over het slachtofferschap steeds moeilijker wordt.

Actuele verschijningsvormen

Afpersing kent vele gezichten. De vormen die onderscheiden kunnen worden zijn productafpersing, persoonsgerichte afpersing, faciliteringsafpersing, protectieafpersing en cyberafpersing. Al deze vormen van afpersing vinden nog steeds plaats. Maar voor protectieafpersing en cyberafpersing geldt dat deze de laatste jaren in ontwikkeling zijn. Deze trend

wordt in zowel Nederland als in andere Europese landen waargenomen. Terwijl daders van cyberafpersing vaak op afstand van het slachtoffer opereren, wordt bij protectieafpersing de fysieke confrontatie met de slachtoffers aangegaan. Wat protectieafpersing en cyberafpersing met elkaar gemeen hebben, is dat er vaak georganiseerde dadergroepen achter schuil gaan die zich op meerdere doelwitten tegelijkertijd richten.

Protectieafpersing

Protectieafpersing is feitelijk de meest klassieke vorm van afpersing. Bij deze vorm van afpersing wordt vaak door criminele groeperingen aan ondernemers onder dreiging met geweld tegen betaling bescherming geboden. Protectieafpersing kent doorgaans een structureel karakter; ondernemers zitten langere tijd in de tang van de afpersers. De meest gevoelige branches voor protectieafpersing zijn de detailhandel en de horeca. De toename van protectieafpersing die nationaal en internationaal wordt gesignaleerd, heeft voornamelijk betrekking op de horeca. In de praktijk krijgen horecaondernemers steeds vaker te maken met (pogingen tot) afpersing door de sterk groeiende *Outlaw Motorcycle Gangs* (OMG's) die hun vleugels uitslaan over verschillende gemeenten in binnen- en buitenland. Daarmee is er een nieuwe dadergroep opgestaan. Door OMG's wordt geprobeerd horecagelegenheden in handen te krijgen om zich te profileren en locaties te beheren voor meetings en de ontplooiing van criminele activiteiten.

Cyberafpersing

Naast protectieafpersing is er een internationale ontwikkeling gaande met betrekking tot cyberafpersing. Cyberafpersing is een vorm van cybercriminaliteit en kan deels gezien worden als een digitale vorm van protectieafpersing; de vuisten zijn hier vervangen door bits en bytes. Bedrijven worden bedreigd met massale aanvallen op het netwerk waardoor de bedrijfsvoering plat kan komen te liggen. Hacking en (het dreigen met) het uitvoeren van (D)Dos- aanvallen of het plaatsen van *cryptoware* of *ransomware* zijn methoden die worden toegepast om bedrijven af te persen. Doelwitten van deze digitale vorm van afpersing zijn bedrijven die afhankelijk zijn van informatietechnologie, zoals webwinkels en bedrijven die in een ICT-omgeving werken. Maar in feite zijn alle bedrijven, klein of groot, die voor bepaalde onderdelen van de bedrijfsvoering met computers werken, kwetsbaar voor cyberafpersing. De toename van cyberafpersing verhoudt zich tot de algemene, toenemende digitalisering van het bedrijfsleven; het ondernemerschap verplaatst zich meer en meer naar het internet. Omdat er in de digitale wereld geen grenzen zijn, kan cyberafpersing uit alle hoeken van de wereld komen.

Verborgene delict

Typerend voor afpersing is dat het een verborgen delict is. Bij slachtoffers bestaat vanwege diverse redenen terughoudendheid bij het naar buiten treden over slachtofferschap. Factoren die meespelen, zijn gevoelens van schaamte en angst en onbekendheid met het fenomeen en met handelingsmogelijkheden. Mede doordat afpersingszaken niet altijd aan het licht komen, is een betrouwbare omvangsschatting van het probleem niet mogelijk.

Slachtofferbedrijven blijken vooral minder snel melding of aangifte bij de politie te doen van afpersing door criminele groepen dan van afpersing door daders die zij vanuit de zakelijke sfeer kennen. Dat geldt zeker ook voor de afpersingen die worden gepleegd door OMG's. De beruchte reputatie van de verdachtengroep en een daaruit voortvloeiende angst voor represailles weerhouden hen ervan de politie in te schakelen.

Kennis en awareness

Een effectieve aanpak van afpersing moet aansluiten bij de behoeften van het bedrijfsleven en bij het actuele beeld van het fenomeen. In het algemeen geldt dat er nog veel moet gebeuren om de bewustwording van potentieel slachtofferschap te creëren. Afpersing moet uit de taboesfeer worden gehaald. Ondernemers moeten zich realiseren dat afpersing naast overvallen, diefstal en fraude een van de vormen van criminaliteit is die hen kan overkomen. Waar ondernemers, maar ook belangenorganisaties, sterke behoefte aan blijken te hebben, is informatie over wat afpersing inhoudt, hoe men zich er tegen kan wapenen en welke handelingsmogelijkheden er zijn.

Professionalisering bij de politie

Gezien het jaarlijks relatief lage aantal meldingen en aangiften van afpersing van het bedrijfsleven bij de politie is het aannemelijk dat een gemiddelde baliemedewerker niet vaak met dit fenomeen geconfronteerd wordt. De aantallen voor andere feiten liggen veel hoger. Er kan dan ook geen sprake zijn van kennisverruiming over afpersing enkel op basis van ervaring. Deze wetenschap vereist actieve inzet voor een kwaliteitsverbetering binnen de politie met betrekking tot het proces van melding en aangifte van afpersingspraktijken op het niveau van de intake.

Leiden, I. van, T. Appelman, T. Van Ham & H. Ferwerda (2014). *Ondergaan of ondernemen: Ontwikkelingen in de aard en aanpak van afpersing van het bedrijfsleven*. Arnhem: Bureau Beke.

Leiden, I. van, E. de Vries Robbé & H. Ferwerda (2007). *Je bedrijf of je leven: Aard en aanpak van afpersing van het bedrijfsleven*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.

De modus operandi van jihadgangers uit Nederland. Een crime-script analyse.

Jasper L. de Bie, MSc (UL en WODC) en Dr. Christianne J. de Poot (HuA en WODC/CIROC)

De afgelopen jaren is er veel publieke aandacht besteed aan zogenaamde jihadistische uitreizigers, jihadgangers of *foreign fighters*. Dit zijn individuen met sympathieën voor een jihadistische doctrine die uitreizen naar buitenlandse conflictgebieden. Aldaar proberen zij zich aan te sluiten bij de gewapende strijd, de strijd te faciliteren of trainingen te ondergaan met het oog op toekomstige jihadistische activiteiten. Het aantal Nederlandse jihadgangers dat zich de afgelopen tijd heeft aangesloten bij strijdgroepen in bijvoorbeeld Syrië en Irak is inmiddels opgelopen tot ruim 160 personen. Deze snelle groei heeft de aandacht getrokken van journalisten, politici, beleidsmakers en academici en heeft er zelfs voor gezorgd dat het terroristische dreigingsniveau in Nederland is verhoogd van beperkt naar substantieel. Hoewel dit fenomeen zich in Nederland al langer voordoet, is er nauwelijks wetenschappelijk onderzoek naar jihadgangers voorhanden. Bovendien richt het weinige onderzoek dat er is zich vooral op de vraag 'waarom' Nederlanders zich aansluiten bij jihadistische strijdgroepen, en is er maar weinig bekend over het 'hoe en wat' van dit fenomeen.

Doel en methode

Om meer inzicht te krijgen in de werkwijze van jihadstrijders is er door het WODC en de Universiteit Leiden onderzoek verricht waarin de werkwijze of *modus operandi* is geanalyseerd. Een selectie van *foreign fighters* die tussen 2000 en 2013 vanuit Nederland naar jihadistische trainings- of strijdgebieden zijn uitgereisd is bestudeerd. Daarbij zijn de procedurele stappen die tijdens de voorbereiding van een jihadreis worden gezet in kaart gebracht en is onderzocht hoe de *modus operandi* zich gedurende deze periode heeft ontwikkeld. Hiertoe zijn 17 omvangrijke terrorisme gerelateerde politiedossiers uit deze periode geanalyseerd en zijn er 20 interviews afgenomen met Officieren van Justitie, politiemedewerkers en advocaten. De personen uit deze dossiers worden hoofdzakelijk verdacht van deelname aan een terroristische organisatie of het voorbereiden of uitvoeren van terroristische misdrijven, waaronder trainen voor of deelname aan de gewapende strijd. Deze dossiers bevatten onder meer rijke informatie over 51 (potentiële) *foreign fighters*, waarvan er 42 Nederland daadwerkelijk hebben verlaten en 26 het conflictgebied hebben bereikt. Om de periodieke verschillen in de werkwijze van deze 51 *foreign fighters* zo goed mogelijk te kunnen illustreren hebben we de data uitgesplitst in drie verschillende periodes. Vervolgens hebben we een *crime-script-analyse* toegepast om procedurele stappen te onderscheiden en de drie periodes met elkaar te kunnen vergelijken.

De werkwijze van jihadistische foreign fighters

Op basis van de data hebben we in totaal 5 verschillende processtappen kunnen onderscheiden die subjecten moeten doorlopen om uit te kunnen reizen naar een conflictgebied. Samen vormen deze stappen een zogenaamd *crime script*; een blauwdruk van de jihadgang. De verschillende processtappen hoeven elkaar niet per definitie op te volgen, ze kunnen ook gelijktijdig worden verricht. Binnen elke fase of stap voeren

de (potentiële) jihadgangers concrete handelingen uit en moeten ze concrete beslissingen nemen. Vaak zijn er ook specifieke middelen nodig om deze stappen efficiënt te laten verlopen. De vijf te onderscheiden fasen bestaan uit:

- 1 *De oriëntatiefase*, waarin subjecten zich oriënteren op een jihadistische doctrine en op een specifiek land of strijdtoneel. Soms wordt de keuze voor een specifiek strijdtoneel bepaald door de jihadistische doctrine, in andere gevallen kiezen subjecten een doctrine waarmee hun activiteiten, gericht op een bepaald gebied, kunnen worden gelegitimeerd.
- 2 *De contactfase*, waarin contacten worden gelegd met *facilitators* die de subjecten stimuleren en faciliteren bij hun voorbereiding op een reis en die hun toekomstige daden legitimeren.
- 3 *De uitvoeringsfase*, waarin de subjecten concrete handelingen verrichten die hen toegang kunnen verschaffen tot het jihadistische strijdbed. Deze handelingen lopen uiteen van het verkrijgen van financiële middelen en van reisdocumenten, tot fysieke voorbereiding op de strijd. In deze fase worden bijvoorbeeld op verschillende wijzen financiële middelen gegenereerd, variërend van (georganiseerde) criminaliteit tot moskee collectes en bijbaantjes, er worden reisdocumenten geregeld en een reisroute bepaald, en er worden tickets gekocht. Daarnaast ondernemen de subjecten in deze fase allerlei trainingsactiviteiten om zich fysiek voor te bereiden op de strijd.
- 4 *De afrondingsfase*, die vlak voor het vertrek plaatsvindt. In deze fase worden emotionele en praktische activiteiten verricht, zoals het opnemen of opschrijven van testamenten en het afleggen van bezoeken aan familie en vrienden als vorm van afscheid. Ook worden er praktische maatregelen genomen, zoals het afsluiten of opzeggen van telefoonabonnementen en het opzeggen van de huur.
- 5 *De vertrekfase*. Om daadwerkelijk de grens met een conflictgebied over te kunnen steken hebben subjecten de hulp nodig van zogenaamde *hubs* en *fixers*, die fungeren als intermediair tussen het land van vertrek en het land van aankomst. Zonder de hulp van deze contacten lopen uitreis pogingen vaak uit op een deceptie of monden ze uit in onsuccesvol impulsief gedrag.

Periodieke verschillen

Ons onderzoek laat zien dat er zich in de periode tussen 2000 en 2013 drie ontwikkelingen hebben voorgedaan die van invloed zijn geweest op de werkwijze van de jihadgangers. Ten eerste zijn dit de geopolitieke veranderingen in de wereld. De door ons bestudeerde subjecten zijn in hun keuze voor een strijdtoneel, een doelwit en de ideologische legitimering van hun jihadistische activiteiten sterk beïnvloed door de geopolitieke situatie. Veranderingen hierin leiden tot veranderingen in de oriëntatie, hetgeen een andere werkwijze tot gevolg heeft. Een nieuw strijdbed en een andere ideologische invalshoek leidt automatisch ook tot andere keuzes in vervolgstappen die genomen worden in het voorbereidingsproces. In de tweede plaats zijn de sociale en organisatorische structuren van jihadistische netwerken in de loop van de tijd sterk veranderd. Zo zijn relatief georganiseerde internationale netwerken in de loop der jaren veranderd in relatief ongeorganiseerde homegrown netwerken. Door deze verandering hebben de subjecten in latere stadia beperktere middelen tot hun beschikking, wat uiteindelijk ook innovatie in werkwijze genereert. Ten derde zien we dat technologische ontwikkelingen van invloed zijn op de werkwijze van jihadgangers. De opkomst van het internet en van sociale media heeft de buitenlandse conflicten veel beter zichtbaar gemaakt, wat vervolgens van invloed is geweest op het bewustzijn en de oriëntatie van de subjecten. Tevens zijn door deze ontwikkeling de communicatiemogelijkheden verruimd, waardoor de communicatie van jihadgangers onderling sterk is geïntensiveerd. Hierdoor zijn verschillende voorbereidingsactiviteiten sterk versoepeld.

Tot slot

De uiteenzetting van een *crime-script* en van de wijze waarop een *crime script* beïnvloed wordt door maatschappelijke ontwikkelingen kan beleidsmakers ondersteunen bij het identificeren van interventiemogelijkheden. Ons onderzoek laat zien dat moderne fenomenen zoals jihadistisch terrorisme en *foreign fighting* enerzijds bestaan uit voorspelbare stappen die genomen moeten worden om deze activiteiten te kunnen verrichten, en anderzijds ook gezien moeten worden als dynamische fenomenen, waarin de concrete procedurele stappen van de betrokkenen

snel kunnen wijzigen. Het is van belang om oog te hebben voor de stabiele en de veranderlijke kenmerken van dergelijke fenomenen, en voor de wijze waarop maatschappelijke ontwikkelingen hierop van invloed zijn bij het formuleren van robuuste preventiemaatregelen die aansluiten bij toekomstige ontwikkelingen.

Bie, Jasper L. de, Christianne J. de Poot & Joanne P. van der Leun (submitted). *Shifting modus operandi of jihadist foreign fighters from the Netherlands between 2000 and 2013: a crime script analysis.*

NVC jaarcongres 2014: '40 jaar Nederlandse Vereniging voor Criminologie'

Nienke de Munck (Erasmus Universiteit Rotterdam)

Op 12 en 13 juni 2014 vond het jaarlijkse congres van de Nederlandse Vereniging voor Criminologie plaats. Vanwege het veertigjarig jubileum stond de NVC zelf centraal deze dagen, met als thema '40 jaar Nederlandse Vereniging voor Criminologie: De veranderende markt van misdaad en straf. Een mooie gelegenheid voor bekenden van de NVC om terug te kijken op de afgelopen jaren, en voor een nieuwe generatie criminologen om in één klap kennis te nemen van de hoogte- en dieptepunten van de afgelopen decennia. Met drie *keynotes*, twee prijsuitreikingen en maar liefst vijf sessies met in totaal 123 presentaties, was het een veelzijdig congres. Thema's rondom georganiseerde misdaad kwamen dit jaar echter niet sterk naar voren. Dit is opmerkelijk aangezien het onderwerp wel degelijk in de belangstelling staat, zoals blijkt uit verschillende publicaties. Zo is onlangs de vierde Monitor Georganiseerde Criminaliteit gepubliceerd (Kruisbergen, Van de Bunt & Kleemans, 2012), is Vere van Koppen afgelopen jaar gepromoveerd op het onderwerp (Van Koppen, 2013) en zijn er verscheidene tijdschriftartikelen omtrent georganiseerde misdaad verschenen (zie voor een kort overzicht www.wodc.nl/onderzoek/cijfers-en-prognoses/Georganiseerde-criminaliteit/).

Parallel sessies

Tijdens de conferentie kwamen allerlei onderwerpen - zonder uitputtend te zijn - aan bod: jeugdcriminaliteit, slachtofferschap, culturele criminologie en internationale misdrijven en misdadigers. Een breed scala aan thema's en onderzoeken dus, maar georganiseerde misdaad bleef achter. Impliciet zouden meerdere presentaties georganiseerde misdaad kunnen betreffen, maar dit werd niet als zodanig geëxpliciteerd. Criminele organisaties zijn bijvoorbeeld niet uitvoerig aan bod gekomen. Robby Roks kwam weliswaar te spreken over zijn promotieonderzoek naar de Rollin 200 Crips, een '*gang*' in Den Haag, maar de nadruk hierbij lag op in- en uitsluiting van migrantengroepen.

Ook organisatiecriminaliteit, waarover gediscussieerd kan worden of het wel of niet onder 'georganiseerde misdaad' kan worden geschaard, kwam tijdens twee sessies aan bod. De eerste sessie omtrent verklaringen van organisatiecriminaliteit was een sessie met onderzoekers van de VU Amsterdam en de Erasmus Universiteit Rotterdam, waarin Jelle Jaspers, Madelijne Gorsisa, Henk van de Bunt en Joost van Onna de (voorlopige) conclusies presenteerden van hun onderzoeken. De tweede sessie over organisatiecriminaliteit betrof nieuwe benaderingen hieromtrent. Zo sprak Robin van Halderen over taakgerelateerd ongeoorloofd handelen bij Nederlandse opsporingsambtenaren. Veerle Pashley pleitte vervolgens voor meer aandacht voor kritische infrastructuur (zoals energie, gezondheid en waterbeheer) en het versterken van de *resilience*, ofwel weerstand, ervan in plaats van het bieden van bescherming. Emile Kolthoff beargumenteerde dat de leemtes in de verklaringen voor organisatiecriminaliteit wellicht gevuld kunnen worden met inzichten over psychopathie.

De afwezigheid van georganiseerde criminaliteit als onderwerp tijdens het congres is des te opmerkelijker als men in ogenschouw neemt dat René van Swaeningen tijdens zijn *keynote* beklemtoonde dat in de periode 1995-2000 gezegd werd dat de georganiseerde misdaad meer nadruk zou behoeven. Op dat moment stond het onderwerp hoog op de politieke agenda door de zogenaamde IRT-affaire en de daaropvolgende Commissie-Van Traa. Vier criminologen vormden toen de 'bende van wetenschappers' die de ernst en omvang van de georganiseerde mis-

daad in kaart brachten: Fijnaut, Bruinsma, Bovenkerk en Van de Bunt (Haenen & Meeus, 1996). Belangrijke conclusies uit dit onderzoek zijn onder meer dat er geen 'octopus-achtige' criminele organisaties in Nederland heersen die hele legale economische sectoren overnemen, maar dat misdaadgroepen kleiner zijn en zich plat, informeel en onzichtbaar organiseren (Haenen & Meeus, 1996). Bovendien is aangetoond dat uit allochtone kringen (Turken, Marokkanen en Surinamers) veel mensen betrokken zijn bij drugshandel. Veel leden van deze gemeenschappen hebben gemakkelijk toegang tot producenten van drugs in de brongebieden en bevinden zich bovendien sociaal-economisch gezien in een marginale positie, waardoor ze financieel baat denken te hebben bij drugshandel. Deze situatie heeft onder meer gevolgen voor de integratie van allochtone gemeenschappen in Nederland (Fijnaut, Bovenkerk, Bruinsma & Van de Bunt, 1995). Het rapport rekende af met heersende denkbeelden over de georganiseerde misdaad in Nederland en is daarmee een keerpunt in de opsporing en rechtshandhaving van georganiseerde misdaad. Dit invloedrijke onderzoek van deze vier hoogleraren criminologie wierp op talrijke gebieden zijn vruchten af, ook voor de Nederlandse criminologie. Het vormde een spil in talrijk onderzoek naar dit onderwerp en plaatste de criminologie als relevante wetenschap weer op de kaart.

Keynotes

In zijn keynote besprak professor René van Swaaningen, voorzitter van de NVC, de geschiedenis van de Nederlandse Vereniging voor Criminologie in het licht van de ontwikkelingen in het vakgebied. Kennis van het verleden helpt ons immers het heden te duiden. Door het uitspitten van het archief van de vereniging, interviews met twee oprichters van de NVC en een literatuuronderzoek is een mooi beeld geschetst van de wisselwerking tussen het vakgebied, de samenleving en de vereniging enerzijds, maar anderzijds kwam aan bod dat de NVC zich niet altijd even nadrukkelijk liet gelden in het heersende debat. Bij het vorige jubileum in 1999 stelden Gerben Bruinsma, Henk van de Bunt en Ben Rovers daarover dat de toenmalige NVK 'nooit voorop heeft gelopen in de ontwikkeling van het vakgebied, maar dat zij eerder een graadmeter was voor de vitaliteit van de criminologie' (Van Swaaningen, 2014). Interessant detail was Van Swaaningens bespreking van de niet-vanzelfsprekendheid van de letter 'C' (voorheen 'K') in het logo en de naam van de Nederlandse Vereniging van Criminologie. Deze enkele letter heeft door de jaren heen behoorlijk dat discussie opgeleverd en in een enkel geval zelfs tot weigering van lidmaatschap geleid.

Prof. Dr. Michael Tonry gaf als hoogleraar van de University of Minnesota een *outsider's view* op de ontwikkeling van de criminologie in Nederland door te spreken over de invloed die Nederlandse criminologen hebben gehad op internationaal gebied. Daarbij kwam hij te spreken over grote namen als Bongers en, van een later tijdperk, Buikhuisen. Tevens toonde hij een overzicht van Nederlandse bijdragen in de belangrijkste internationale vaktijdschriften. Daarin valt op dat Nederlandse criminologen, meer dan vakgenoten uit andere landen, internationaal georiënteerd zijn. Als klein land weten we dus een aardige vinger in de pap te houden.

Prof. Dr. Paul Schnabel, voormalig directeur van het Sociaal en Cultureel Planbureau, gaf een uitvoerige beschouwing over grote maatschappelijke ontwikkelingen. Schnabel werd tijdens zijn jaren bij het SCP gezien als één van de tien meest invloedrijke mensen in Nederland, maar merkte sceptisch op dat hij aardig op de ranglijst is gezakt bij de beëindiging van zijn positie aldaar. Veiligheid (sbeleid) staat prominent op de politieke agenda. Burgers verwachten dat de overheid veiligheid biedt. Door de hedendaagse individualisering is er steeds minder informele sociale controle, waardoor mogelijkheden voor criminelen toenemen. Er wordt geroepen dat je vroeger de achterdeur gewoon open kon laten staan, maar bedenk wel dat er toen veel minder te halen was en dat de vrouw des huizes meestal thuis was. In die zin maakt de gelegenheid nog altijd de dief, aldus Schnabel. Tegelijkertijd heerst er een paradox: door de toenemende informatisering kan de veiligheidsbeheersing effectiever aangepakt worden, maar neemt tegelijkertijd de zichtbaarheid van criminaliteit toe. Deze en andere maatschappelijke ontwikkelingen bieden uitdagingen waar criminologen op in kunnen springen.

Conclusie

Waar de jaren '90 wellicht de hoogtijdagen van onderzoek naar georganiseerde misdaad kunnen worden genoemd in navolging van de grootschalige en invloedrijke commissie-Van Traa, lijkt het er op dat anno 2014 de tijden zijn veranderd. Ondanks dat de georganiseerde misdaad nog steeds in de belangstelling staat, fungeerde het NVC congres niet als podium waarop onderzoekers die zich met het onderwerp bezighouden hun bevindingen presenteerden. De vraag is waarom? Wellicht biedt dit een *wake-up call* om het beschikbare onderzoek óók bij het NVC congres op de kaart te zetten.

Fijnaut, C. J. C. F., Bovenkerk, F., Bruinsma, G. J. N., & Bunt, H. G. van de (1995). *Eindrapport Georganiseerde Criminaliteit in Nederland*. Den Haag: Boom Lemma (Kamerstukken II 1995/96, 24072, nr. 16).

Haenen, M., & Meeus, T. (1996). *Criminoloog Cyrille Fijnaut onderzocht de georganiseerde misdaad voor Van Traa*. Geraadpleegd op 16 juli 2014, van <http://retro.nrc.nl/W2/Lab/IRTvervolg/fijnaut.html>.

Koppen, M.V. van (2013). *Pathways into organized crime: Criminal opportunities and adult-onset offending*. (Proefschrift VU Amsterdam: dare.ubvu.vu.nl).

Kruisbergen, E.W., Bunt, H.G. van de, & Kleemans, E.R. (2012). *Georganiseerde criminaliteit in Nederland: Vierde rapportage op basis van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit*. Den Haag: Boom Lemma.

Swaaningen, R. van (2014). Van de voorzitter. *De Criminoloog*, 6(13): 1.

Onderzoek in het buitenland

Annual meeting of the American Society of Criminology, San Francisco *Dr. Melvin Soudijn (Nationale Politie)*

Dit jaar vond in San Francisco de jaarlijkse bijeenkomst van de *American Society of Criminology* (ASC) plaats. Vergeet Napels, het ASC-congres is een fenomeen waar iedere criminoloog een keer in zijn leven aan deelgenomen moet hebben. Er waren dit jaar meer dan 1100 sessies van anderhalf uur, vaak bestaande uit drie of vier sprekers. Omdat alles in drie dagen en een ochtend wordt gepropt, is het een kwestie van keuzes te maken. Omdat de redactie van CIROC wist dat ik naar sessies met een georganiseerde misdaad (of in vaktermen, *illicit enterprise*) perspectief zou gaan, kreeg ik de opdracht mee om hierover in deze nieuwsbrief verslag van te doen.

De management samenvatting is dat het onderzoek in de VS naar georganiseerde misdaad helemaal stil lijkt te liggen. Maar ook in de rest van de wereld lijkt het onderwerp weinig onderzoekers in beweging te brengen. Wat hier de reden van is, is onduidelijk. Gesprekken in de wandelgangen wezen op twee algemene verklaringen. Ten eerste blijkt dat het voor wetenschappers zeer moeilijk is om aan relevante data te komen. Nederland wordt als uitzondering gezien, omdat onze overheid wel zijn gegevens aan onderzoekers ter beschikking wil stellen. Om deze reden wordt internationaal altijd met aandacht gekeken naar bevindingen uit Nederland, zoals de Monitor Georganiseerde Criminaliteit (een langlopend samenwerkingsproject tussen WODC, VU en EUR). Ten tweede zou al jaar en dag een kwantificering van de criminologie plaatsvinden, waarbij georganiseerde misdaad onderzoekers moeilijkheden hebben om aansluiting te vinden bij deze trend. Dit argument lijkt mij echter minder sterk. Er zijn ook op een congres als het ASC honderden kwalitatieve sessies te vinden. Bovendien vindt er al langer een poging tot kwantificering in de georganiseerde misdaad plaats, en wel in de vorm van Sociale Netwerk Analyse (SNA). Paul Duijn en Peter Klerks lieten bijvoorbeeld een presentatie zien waarbij Haagse politiedata zijn gebruikt om een netwerk van drugscriminelen in kaart te brengen. Een bevinding was dat vrouwen in het netwerk een verbindende schakel bleken te vormen. Zo kreeg een van de vriendinnen van een hoofdverdachte een relatie met een Italiaan die banden met de Camorra had. Vervolgens bleek dat drugs naar deze Camorra lijn werden geëxporteerd. Dit onderzoek is een mooi voorbeeld van hoe personen op basis van onder andere criminele inlichtingen met elkaar in verband kunnen worden gebracht. Maar SNA werd soms ook op een slechte manier toegepast. Een absoluut dieptepunt was

Ph.D. student Sanaz Zolghadriha van University College London. Zij had een database aangelegd op basis van krantenberichten waarin namen van criminele groeperingen (Colombiaanse cartels, Chinese triades, de Italiaanse 'Ndrangheta, etc.) voorkwamen om te kijken welke organisatie een centrale positie op globaal niveau innam. Dat je hiermee eerder de opvatting van journalisten dan daadwerkelijke centralisatie (als zulke groepen al als zodanig opereren) meet, werd weggewuifd. De promotoren die zoiets ontwerpen of goedkeuren zouden eigenlijk direct op non-actief moeten worden gesteld.

Opvallend was verder dat op het ASC veel sessies terrorisme als onderwerp hadden. Misschien ligt hier dan ook een derde verklaring voor de reden waarom er weinig onderzoek naar georganiseerde misdaad plaatsvindt. Overheden zijn vandaag de dag sterk gericht op de bestrijding van terrorisme en stellen daar wellicht meer onderzoeksbudget voor beschikbaar dan voor onderzoek naar georganiseerde misdaad.

In enkele sessies werden verder herinneringen opgehaald aan de ontwikkelingen van het vakgebied. Dwight Smith vertelde hoe hij ooit als buitenstaander (dat wilde destijds zeggen, als onderzoeker niet verbonden aan een opsporingsdienst) in 1967 begon met zijn onderzoek. Hij gaf aan dat alle aanbevelingen destijds erg lokaal gericht waren, en men geen oog had voor een globaal perspectief. Dat is tegenwoordig heel anders. Jim Jacobs vertelde hoe als student in de jaren 70 zijn interesse in georganiseerde misdaad werd gewekt. Hij vertelde dat hij toen als eerstejaars een rondleiding in Chicago kreeg en typische zware jongens voor cafés in bepaalde delen van de stad zag staan. De gids vertelde nonchalant dat het mannen van de maffia waren. Dat wist namelijk iedere lokale bewoner. En dat terwijl een van zijn docenten toen net een boek uit had gebracht waarin beargumenteed werd dat er geen maffia bestond. Terwijl ze hier dus open en bloot in het midden van de stad zouden staan. Jacobs raakte verder geïntrigeerd doordat rijke alumni hem vertelden dat het lokale bestuur en bepaalde misdaadfamilies nauwe relaties hadden. Volgens hen was dit normaal, die relatie was er vroeger al en zou altijd wel blijven, niks bijzonders. Jacobs gaf aan dat meer onderzoek naar dergelijke relaties en de invloed op bijvoorbeeld vakbonden belangrijk is. Als we daar al eerder meer kennis over hadden gehad, dan hadden we die inzichten misschien kunnen toepassen bij de ontwikkelingen in Rusland na de val van de muur. De corruptie greep toen wild om zich heen, omdat effectieve regelgeving ontbrak. Vervolgens kwam Cyrille Fijnaut aan het woord. Hij vertelde hoe hij zich al in de jaren 80 hard maakte voor empirisch onderzoek naar georganiseerde misdaad. Hij wist destijds beleidsmakers te overtuigen dat het niet relevant was zich te verlaten op literatuur die beschrijft hoe de maffia zich op het Italiaanse platteland bewoog, maar om voor Nederland te kijken hoe in ontwikkelde stedelijke gebieden crimineel geld legale bedrijven kan binnendringen. Tijdens de open discussie gaf iemand uit de zaal een voorbeeld dat de macht van de oude maffia in New York passé lijkt door nieuwe ontwikkelingen in het bedrijfsleven. Als voorbeeld gaf de spreker aan dat een voorman van een groot vervoersbedrijf door de maffia was benaderd om zijn containers ergens anders op de kade te plaatsen. De voorman zei dat hij hier niet op kon ingaan omdat het hoofdkantoor, een conglomeraat ergens anders in de wereld, dergelijke beslissingen nam en hij hier geen zeggenschap over had. Einde conversatie met de maffia.

Er waren ook 'author meets critics' sessies. Dit zijn sessies waarbij een auteur iets over zijn boek vertelt, waarna enkele deskundigen de auteur standaard eerst een pluim geven om vervolgens kritiek uit te oefenen. Een sessie die voor veldwerkers interessant was, ging over onderzoek naar tweede generatie 'muslim drug dealers' van Sandra Bucerius. Zij heeft 55 Turkse straatdealers in Duitsland geïnterviewd. Deze groep voelt zich gemarginaliseerd, komt lastig aan een baan en is oververtegenwoordigd in de gevangenis. Die marginalisering helpt echter ook om zichzelf als aparte groep te zien en functioneert dan als legitimatie om drugs te dealen. In mijn ogen was de veldwerker enigszins 'gone native' omdat zij erg ver meeinging in de verklaringen van de drugsdealers voor hun handelen. Alsof zij niets anders konden dan drugs dealen door de 'symbolic violence' van de overheid. Ik dacht dat een criticus dezelfde mening was toegedaan omdat hij erop wees dat de auteur hen teveel als slachtoffer wegzette, maar ik had buiten de redeneerkronkels van de 'kritische kriminologie' gerekend.

Drugs dealen, volgens de criticus, moest niet als een uiterste redmiddel van het slachtoffer worden gezien om nog enige vorm van inkomen te verkrijgen, maar functioneerde juist als een krachtig 'empowerment' middel. De drugsdealers zouden met hun handelen een politiek bewust statement hebben gemaakt dat zij zich tegen de Duitse overheid keerden. Gelukkig was de derde criticus wat realistischer. Hij gaf aan dat dit soort veldwerk gebaat is bij een bredere blik. Zo noteerde Bucerius dat de drugsdealers naar moslimregels leefden, omdat zij volgens hun eigen verklaringen geen onreine drugs verkochten (daarmee werd niet-biologische geteelde drugs zoals XTC bedoeld) en niet aan kinderen verkochten. Maar dit zijn argumenten die de auteur ook bij allerlei andere drugsdealers hoort. Zulke verklaringen hebben niks met geloof te maken, maar met het afschilderen van andere drugsdealers (oftewel de concurrenten) als moreel verwerpelijker of slechter dan zichzelf.

Een sessie over *Outlaw Motorcycle Gangs* leerde dat Australië de laatste jaren, net als Nederland, strenger tegen hen is gaan optreden. Zo is het dragen van vesten en andere clubparafernalia inmiddels verboden. De reden tot overheidsingrijpen was dat teveel leden van motorbendes betrokken raakten bij vechtpartijen, zich steeds arroganter in het openbaar gingen gedragen en de staat uitdaagden door de vrijlating van enkele gearresteerde *bikers* te eisen want "zij beheersten de stad, en niet de politie". Mark Lauchs doet onderzoek naar dergelijke clubs in Australië, en hij vroeg zich af welke vorm van criminele organisatie er achter zit. Gaat het om complete clubs, aparte *chapters* of slechts om individuele leden (die misschien binnen een club een aparte organisatie vormen)? Vragen die ook in Nederland spelen in de discussie over dergelijke clubs nu wel of niet verboden moeten worden. Lauchs ziet een verschil tussen leden die ingedeeld kunnen worden naar 'conservatieven' en 'radicalen'. De eerste groep bestrijkt het klassieke beeld van de *biker* als fervent motorliefhebber die hier een alternatieve levensstijl van heeft gemaakt. Hij maakt zich alleen aan 'barbarian offences' schuldig zoals dronkenschap, vechtpartijen, verkeersdelicten en drugsgebruik. De radicalen vertegenwoordigen een andere richting, dit zijn beroeps-criminelen die de uitstraling van de club gebruiken bij het plegen van misdrijven als afpersing, prostitutie, grootschalige productie en handel in drugs. Zij kleden zich vaak ook niet eens als *biker*, maar worden in Australië *nikie-bikies* genoemd: modernste haarstijlen, een strak bodybuilderslichaam, merk-kleding en ze rijden eerder in dure auto's dan op een motorfiets rond. Dit bracht Lauchs op het idee om ook eens samen met een modeschool onderzoek te doen naar kleding en haardracht van motorclubs sinds de jaren 50. Uiteindelijk verwacht Lauchs dat de strenge wetgeving de clubs over enkele jaren zal doen verdwijnen. Althans, uit het zichtbare beeld. Dat is dan wel een verschil met Nederland, waar het aantal motorclubs de laatste jaren enorm aan het groeien is.

Fijnaut, C. (2014). *Criminology and the administration of criminal law*. Antwerpen: Intersentia.

Fijnaut, C. (2014). Legalisation of Cannabis in Some American States. A Challenge for the European Union and its Member States? *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 22(3): 207-217.

Hout, M.C. van, Bingham, T. (2013). 'Silk Road', the virtual drug marketplace: A single case study of user experiences. *International Journal of Drug Policy* (2013), online first, <http://dx.doi.org/10.1016/j.drugpo.2013.01.005>

Kleemans, E.R. (2014). Organized crime research: challenging assumptions and informing policy. In: E. Cockbain & J. Knutsson (eds), *Applied Police Research: Challenges and Opportunities* (pp. 57-67). Cullompton: Willan.

Kleemans, E.R. (2014). Theoretical perspectives on organized crime. In: L. Paoli (ed.), *The Oxford Handbook of Organized Crime* (pp. 32-52). Oxford: Oxford University Press.

Kleemans, E.R., & Smit, M. (2014). Human smuggling, human trafficking, and exploitation in the sex industry. In: L. Paoli (ed.), *The Oxford Handbook of Organized Crime* (pp. 381-401). Oxford: Oxford University Press.

Kruisbergen, E.W., E.R. Kleemans, R.F. Kouwenberg (2014). Profitability, power, or proximity? Organized crime offenders investing their money in legal economy. *European Journal on Criminal Policy and Research*, online first, DO 10.1007/s10610-014-9263-5

Lavorgna, A. (2014). The online trade in counterfeit pharmaceuticals: New criminal opportunities, trends and challenges. *European Journal of Criminology*, published online 5 November 2014, DOI: 10.1177/1477370814554722

Leukfeldt, E.R. (2014). Cybercrime and social ties. Phishing in Amsterdam. *Trends in Organized Crime*, 17(4): 231-249.

Paoli, L. (2014). *The Oxford Handbook of Organized Crime*. Oxford: Oxford University Press.

Soudijn, M.R.J. (2014). Using strangers for money: a discussion on money-launderers in organized crime. *Trends in Organized Crime* 17(3): 199-217.

Staring, R., Geelhoed, F., Aslanoğlu, G., Hiah, J., & Kox, M. (2014). *Ontwikkelingen in de maatschappelijke positie van Turkse Nederlanders. Risico's op criminaliteit en radicalisering?* Den Haag: Boom Lemma Uitgevers.

Van de Bunt, H.G., Siegel, D., & Zaitch, D. (2014). The social embeddedness of organized crime. In: L. Paoli (ed.), *The Oxford Handbook of Organized Crime* (pp. 321-339). Oxford: Oxford University Press.

van Kempen, P.H.P.H.M.C., & Fedorova, M.I. (2014). *Internationaal recht en cannabis. Een beoordeling op basis van VN-drugsverdragen en EU-drugsreggeving van gemeentelijke en buitenlandse opvattingen pro regulering van cannabisteelt voor recreatief gebruik*. Deventer: Kluwer.

3 december 2014: Mensenhandel en prostitutie
Raadzaal Universiteit Utrecht

4 maart 2015: Voedsel fraude
Raadzaal Universiteit Utrecht

27 mei 2015: Immigratie uit conflictgebieden
Raadzaal Universiteit Utrecht

COLOFON

Redactie: prof. dr. E.R. Kleemans en prof. dr. R. Staring

CIROC Secretariaat:
Universiteit Utrecht /
Willem Pompe Instituut
Boothstraat 6
3512 BW Utrecht

email: ciroc@uu.nl
Tel: 030 2537120 / 7137
www.ciroc.nl